

Oikeustapauskokoelma

JULKISASIAMIEHEN RATKAISUEHDOTUS

JULIANE KOKOTT

22 päivänä syyskuuta 2022¹

Asia C-312/21

Tráficos Manuel Ferrer S.L. ja

Ignacio

vastaan

Daimler AG

(Ennakkoratkaisupyyntö – Juzgado de lo Mercantil de Valencia n° 3 [kauppatuomioistuin nro 3, Valencia, Espanja])

Ennakkoratkaisupyyntö – Kilpailu – Kartellioikeus – Yksityinen täytäntöönpano – Kuorma-autokartelli – SEUT 101 artikla – Tehokkuusperiaate – Direktiivi 2014/104/EU – Oikeudenkäyntikulujen jakautumista koskevat kansalliset säännökset – Tietojen epäsymmetria – Vahingon määrittämisen mahdottomuus tai siihen liittyvät kohtuuttomat vaikeudet – Vahingon suuruuden arviointi

I Johdanto

1. Onko kohtuullista edellyttää, että kantaja, joka vaatii kartellivahinkojen korvaamista, maksaa puolet oikeudenkäyntikuluista siinä tapauksessa, että se voittaa asian osittain, vai vaikuttaako tämä kohtuuttomasti kartellivahinkojen korvaamista koskevan oikeuden täytäntöönpanemiseen? Entä voiko kansallinen tuomioistuin arvioida kartellivahinkojen suuruutta, jos kantajalla on ollut pääsy tietoihin, joihin vastaajan vahingoista esittämä asiantuntijalausunto perustui, ja jos vahingonkorvausvaatimus koskee myös tavaroita, joita kantajat eivät ole hankkineet vastaajilta vaan muilta kartelliin osallistujilta?

2. Nämä ovat lähinnä ne kysymykset, joita unionin tuomioistuin käsittelee tämän ennakkoratkaisupyyntönsä yhteydessä. Niiden taustalla on ”kuorma-autokartelli”, joka on johtanut etenkin Espanjassa lukuisiin vahingonkorvauskanteisiin ja jota unionin tuomioistuin on käsitellyt myös muissa asioissa tai jota se käsittelee vielä jatkossa.²

¹ Alkuperäinen kieli: saksa.

² Ks. tuomio 29.7.2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635); tuomio 15.7.2021, Volvo ym. (C-30/20, EU:C:2021:604); tuomio 6.10.2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800); tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494) ja tuomio 1.8.2022, Daimler (Kartellit – Kotitalousjätteitä kuljettavat kuorma-autot) (C-588/20, EU:C:2022:607) sekä vireillä olevat asiat C-163/21, PACCAR ym., ja C-285/21, Dalarjo ym. Ks. myös tuomio 2.2.2022, Scania ym. v. komissio (T-799/17, EU:T:2022:48) ja tästä vireillä oleva muutoksenhakumenettely asiassa C-251/22 P, Scania ym. v. komissio.

3. Käsiteltävässä asiassa esille tulevat kysymykset liittyvät kartellivahinkojen korvaamisen tunnettuihin perusongelmiin, jotka koskevat erityisesti vahinkoa kärsineiden osapuolten ja kartelliin osallistujien välistä tiedon epäsymmetriaa ja vaikeuksia näytön esittämisessä vahingon olemassaolosta ja sen suuruuden määrittämisessä. Tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, annetun direktiivin (jäljempänä direktiivi 2014/104)³ on tarkoitus auttaa näissä ongelmissa. Kyseisen direktiivin asiaa koskevia säännöksiä voidaan soveltaa käsiteltävässä asiassa, ja niitä voidaan näin ollen käyttää ennakkoratkaisukysymyksiin vastattaessa.

II Asiaa koskevat oikeussäännöt

A Unionin oikeus

4. Asiaa koskevat oikeussäännöt sisältyvät SEUT 101 artiklan ohella direktiiviin 2014/104.

5. Direktiivin 2014/104 johdanto-osan 14 ja 15 perustelukappale koskevat todisteiden esittämiseen liittyviä vaikeuksia kartellivahinkojen korvaamista koskevissa yksityisoikeudellisissa menettelyissä:

”(14) Unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomista koskevat vahingonkorvauskanteet edellyttävät yleensä monimutkaista tosiseikkojen ja taloudellisten näkökohtien analyysia. Vahingonkorvausvaateen toteen näyttämiseksi tarvittavat todisteet ovat usein vastapuolen tai kolmansien hallussa, eikä kantajalla useinkaan ole riittävästi tietoa kyseisistä todisteista tai riittävää mahdollisuutta saada niitä. Jos tällaisissa olosuhteissa kantajille asetetaan erittäin tiukat oikeudelliset vaatimukset, joiden mukaan kantajien on esitettävä yksityiskohtaisesti kaikki asiaan liittyvät tosiseikat heti kanteen käsittelyn alkaessa ja esitettävä tosiseikkojen tueksi täsmällisesti yksilöityjä todisteita, voidaan samalla aiheettomasti haitata SEUT:ssa taatun, korvausta koskevan oikeuden tehokasta käyttämistä.

(15) Todisteet ovat merkittävässä asemassa, kun nostetaan kanne unionin tai kansallisen kilpailuoikeuden rikkomisen vuoksi. Koska kilpailuoikeutta koskeville oikeudenkäynneille on kuitenkin tavanomaista tietojen epäsymmetria, on aiheellista varmistaa, että kantajilla on oikeus vaatia esittämään korvausvaatimuksensa kannalta merkitykselliset todisteet ilman, että heidän pitäisi yksilöidä tarkkaan yksittäiset todisteet. Jotta voitaisiin varmistaa osapuolten tasavertaisuus, tällaisten keinojen olisi oltava myös vahingonkorvauskanteissa vastaajina olevien käytettävissä, jotta ne voivat vaatia kantajia esittämään todisteita. Kansallisten tuomioistuinten olisi lisäksi voitava määrätä kolmannet osapuolet, viranomaiset mukaan lukien, esittämään todisteita. – –”

³ Tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annettu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EUVL 2014, L 349, s. 1).

6. Direktiivin 2014/104 johdanto-osan 45 ja 46 perustelukappaleessa selvennetään yksittäisten kartellivahinkojen suuruuden määrittämiseen liittyvää ongelmaa seuraavasti:

- ”(45) Vahinkoa kärsineen osapuolen, joka on näyttänyt toteen kärsineensä vahinkoa kilpailuoikeuden rikkomisen seurauksena, on vielä osoitettava vahingon laajuus saadakseen vahingonkorvausta. Vahingon määrittäminen kilpailuoikeutta koskevissa asioissa vaatii paljon tietoja ja voi edellyttää monimutkaisten taloudellisten mallien soveltamista. Tämä on usein erittäin kallista, ja kantajilla on vaikeuksia hankkia vaateiden toteennäyttämisen edellyttämiä tietoja. Vahingon määrittäminen kilpailuoikeutta koskevissa asioissa voi siten muodostaa merkittävän esteen korvausvaateiden tehokkaalle esittämiselle.
- (46) Kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan vahingon määrittämistä koskevien unionin sääntöjen puuttuessa kunkin jäsenvaltion on sisäisessä oikeusjärjestyksessään vahvistettava omat vahingon määrittämistä koskevat sääntönsä, ja jäsenvaltioiden ja kansallisten tuomioistuinten on vahvistettava ne vaatimukset, jotka kantajan on täytettävä osoittaessaan kärsimänsä vahingon määrää, menetelmät, joita voidaan käyttää vahingon määrittämisessä, ja seuraukset siitä, jos kantaja ei pysty täyttämään kaikkia näitä vaatimuksia. Kansallisen lain vaatimukset, jotka koskevat vahingon määrittämistä kilpailuoikeutta koskevissa asioissa, eivät kuitenkaan saisi olla epäedullisempia kuin vaatimukset, joita sovelletaan samankaltaisiin jäsenvaltion kansalliseen lainsäädäntöön perustuviin kanteisiin (vastaavuusperiaate), eivätkä ne saisi tehdä unionin oikeuteen perustuvan vahingonkorvausoikeuden käyttämisestä käytännössä mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa (tehokkuusperiaate). Huomioon olisi otettava mahdollinen tietojen epäsymmetria osapuolten välillä ja se, että vahingon määrittäminen tarkoittaa sen arvioimista, kuinka kyseessä olevat markkinat olisivat kehittyneet ilman rikkomista. Tähän arviointiin sisältyy vertailu sellaiseen tilanteeseen, joka on itsessään hypoteettinen, joten arvio ei voi koskaan olla täysin tarkka. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista varmistaa, että kansallisilla tuomioistuimilla on toimivalta arvioida kilpailuoikeuden rikkomisesta johtuvan vahingon suuruus. – –”

7. Direktiivin 2014/104 5 artiklan 1 kohdassa säädetään siitä, että tuomioistuin voi määrätä todisteiden esittämisestä:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että unionissa nostettuun vahingonkorvauskanteeseen liittyvässä oikeudenkäynnissä kansalliset tuomioistuimet voivat tässä luvussa säädetyin ehdoin määrätä, että vastaajan tai kolmannen osapuolen on esitettävä hallinnassaan olevat olennaiset todisteet sellaisen kantajan pyynnöstä, joka on esittänyt asianmukaiset, kohtuudella käytettävissä olevat tosiseikat ja vahingonkorvausvaateensa tueksi riittävät todisteet sisältävät perustelut. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansalliset tuomioistuimet pystyvät vastaajan pyynnöstä määräämään kantajan tai kolmannen osapuolen esittämään olennaisia todisteita. – –”

8. Direktiivin 2014/104 17 artiklan otsikko on ”Vahingon määrittäminen”, ja sen 1 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, ettei vahingon määrittämisen edellyttämä todistustaakka eikä näyttökynnys tee käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi käyttää oikeutta saada vahingonkorvausta. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallisilla tuomioistuimilla on valta arvioida kansallisten menettelyjen mukaisesti vahingon suuruus, jos kantajan todetaan kärsineen vahinkoa mutta vahingon täsmällinen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta.”

9. Direktiivin 2014/104 22 artiklassa säädetään direktiivin ajallisesta soveltamisesta seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että kansallisia säädöksiä, jotka on 21 artiklan nojalla annettu tämän direktiivin aineellisten säännösten noudattamiseksi, ei sovelleta taannehtivasti.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 21 artiklan nojalla annettuja muita kuin 1 kohdassa tarkoitettuja kansallisia säädöksiä ei sovelleta vahingonkorvauskanteisiin, jotka on nostettu kansallisessa tuomioistuimessa ennen 26 päivää joulukuuta 2014.”

B Espanjan oikeus

10. Siviiliprosessista 7.1.2000 annetun lain 1/2000 (Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil, jäljempänä LEC; BOE nro 7, 8.1.2000, s. 575), 394 §:n 1 ja 2 momentissa, sellaisina kuin niitä sovelletaan tässä tapauksessa, säädetään seuraavaa:

”1. Vahvistuskanteisiin perustuvissa prosessissa ensimmäisessä oikeusasteessa aiheutuneet oikeudenkäyntikulut maksaa se asianosainen, jonka kaikki vaatimukset on hylätty, paitsi jos tuomioistuin asianmukaisesti perustellen katsoo, että asiaan liittyi vakavia tosiseikkoja tai oikeudellisia seikkoja koskevia epäilyjä. – –

2. Jos vaatimukset hyväksytään tai ne hylätään osittain, kukin asianosainen veloitetaan maksamaan asian käsittelystä aiheutuneet oikeudenkäyntikulunsa ja korvaamaan puolet yhteisistä kuluista, jollei ole perusteltua syytä velvoittaa joku asianosaisista korvaamaan oikeudenkäyntikulut aiheettoman prosessoinnin perusteella.”

11. Rahoituksen, kaupan ja terveyden alaa sekä työntekijöiden lähettämistä työhön koskevien Euroopan unionin direktiivien täytäntöönpanosta 26.5.2017 annettu kuninkaan asetus 9/2017 (Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores; BOE nro 126, 27.5.2017, s. 42820) tuli voimaan 27.5.2017 eli viisi kuukautta direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle varatun määräajan, joka päättyi 27.12.2016, päättymisen jälkeen.

12. Direktiivin 2014/104 täytäntöönpano on johtanut muun muassa direktiivin 5 artiklaa vastaavan LEC:n 283 bis §:n käyttöönottoon.

III Pääasia

13. M. Ignacio ja espanjalainen yhtiö Tráficos Manuel Ferrer, S. L. (jäljempänä kantajat) nostivat 11.10.2019 Daimler AG:tä (jäljempänä Daimler tai vastaaja) vastaan yksityisoikeudellisen vahingonkorvauskanteen, joka perustui SEUT 101 artiklaan ja Espanjan siviilikoodeksin (Código Civil) 1902 §:ään.

14. Kanteen taustalla on 19.7.2016 annettu komission päätös,⁴ jossa vastaajan todettiin rikkoneen kilpailuoikeutta osallistumalla yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin muiden eurooppalaisten kuorma-autonvalmistajien kanssa vuosina 1997–2011 (ns. kuorma-autokartelli). Kyse oli

⁴ Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 19.7.2016 annettu komission päätös C(2016) 4673 final (Asia AT.39824 – Kuorma-autot). Tiivistelmä tästä päätöksestä julkaistiin 6.4.2017 (EUVL 2017, C 108, s. 6).

sopimuksista, joiden tarkoituksena oli vahvistaa tietyille kuorma-autotyypeille bruttohinnat ja korottaa niitä sekä siirtää eteenpäin uusien pakokaasupäästöjen vähennystekniikoiden käyttöönoton kustannukset.

15. Kantajat perustavat kanteensa siihen, että ne ovat ostaneet kartellin toiminta-aikana Mercedes-, Renault- ja Iveco-merkkisiä kuorma-autoja, joita koski kuorma-autonvalmistajien menettely, josta komissio on määrännyt seuraamuksia kyseisessä päätöksessä. Pääasian vastaaja valmistaa Mercedes-merkkisiä kuorma-autoja.

16. Kantajien mukaan kilpailunvastaiset hintasopimukset ovat aiheuttaneet niille vahinkoa, kun ne ovat maksaneet ylihinnan ostamistaan ajoneuvoista. Tämä näytetään toteen niiden esittämässä asiantuntijalausunnossa, jossa määritetään syntynyt vahinko. Vastaaja puolestaan kiistää kyseisen lausunnon omalla asiantuntijalausunnolla, josta ilmenee, että kantajien esittämän lausunnon perusteet sekä siinä käytetyt oletukset ja menetelmät ovat virheellisiä. Tämän jälkeen vastaaja antoi kantajille pääsyn kaikkiin sen lausunnossa huomioon otettuihin tietoihin. Kantajat esittivät seuraavaksi uuden teknisen lausunnon tuloksista, jotka oli saatu tutustumalla vastaajan tietoihin, mutta eivät muuttaneet omaa asiantuntijalausuntoaan.

17. Lisäksi tuomioistuin hylkäsi vastaajan vaatimuksen siitä, että Renault Trucks SAS ja Iveco SPA (kantajien ostamien muiden kuorma-autojen valmistajat) kutsutaan osallistumaan asian käsittelyyn, sillä perusteella, etteivät vastaajaksi haastamisen lakisääteiset edellytykset täytyneet, ja menettelyä jatkettiin ainoastaan Daimleria vastaan.

IV Ennakkoratkaisupyyntö ja menettely unionin tuomioistuimessa

18. Tätä taustaa vasten Juzgado de lo Mercantil n° 3 de Valencia (kauppatuomioistuin nro 3, Valencia, Espanja) on lykännyt asian käsittelyä ja esittänyt 10.5.2021 tekemällään päätöksellä, joka saapui 19.5.2021, unionin tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

- ”1. Voidaanko sen oikeuden kanssa, joka koskee SEUT 101 artiklassa tarkoitetun kilpailunvastaisen toiminnan takia aiheutuneen vahingon täysimääräistä korvaamista, ja kyseistä määräystä tulkitsevan oikeuskäytännön kanssa yhteensopivana pitää järjestelmää, josta säädetään siviiliprosessikoodeksin 394 §:n 2 momentissa ja jonka mukaan kyseinen vahinkoa kärsinyt toimija vastaa osasta oikeudenkäyntikuluja sen määrän perusteella, jonka se on perusteettomasti maksanut ylihinnana ja joka sille on maksettu takaisin sen jälkeen, kun sen korvausvaatimus on osittain hyväksytty, mikä aineellisesti edellyttää kilpailusääntöjen rikkomisen olemassaoloa ja sen ja vahingon, joka varmuudella todetaan, määritetään ja määrätään korvattavaksi oikeudenkäynnissä, syntymisen välistä syy-seuraussuhdetta?
2. Sisältääkö kansallisen tuomioistuimen toimivalta, joka koskee vahinkojen suuruuden arviointia, mahdollisuuden määrittää vahingot toissijaisesti ja itsenäisesti, jos todetaan tilanne, jossa vallitsee tiedon asymmetria tai ylitsepääsemättömiä määrittämisvaikeuksia, jotka eivät saa olla esteenä SEUT 101 artiklassa, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 47 artiklan kanssa, tarkoitetusta kilpailunvastaisesta toiminnasta vahinkoa kärsineen toimijan oikeudelle saada täysi korvaus, myös siinä tapauksessa, että toimijalla, joka on kärsinyt vahinkoa sellaisesta kilpailunvastaisesta toiminnasta, joka on perustunut ylihinnan maksamiseen johtaneeseen kartelliin, on oikeudenkäyntimenettelyn aikana ollut mahdollisuus tutustua tietoihin, joihin vastaaja itse on perustanut asiantuntijalausuntonsa osoittaakseen, ettei korvattavaa vahinkoa ole aiheutunut?

3. Sisältääkö kansallisen tuomioistuimen toimivalta, joka koskee vahinkojen suuruuden arviointia, mahdollisuuden määrittää vahingot toissijaisesti ja itsenäisesti, jos todetaan tilanne, jossa vallitsee tiedon asymmetria tai ylitsepääsemättömiä määrittämisvaikeuksia, jotka eivät voi olla esteenä SEUT 101 artiklassa, luettuna yhdessä perusoikeuskirjan 47 artiklan kanssa, tarkoitetusta kilpailunvastaisesta toiminnasta vahinkoa kärsineen toimijan oikeudelle saada täysi korvaus, , myös siinä tapauksessa, että toimija, joka on kärsinyt vahinkoa kilpailunvastaisesta toiminnasta, joka on perustunut ylihinnan maksamiseen johtaneeseen kartelliin, kohdistaa korvausvaatimuksensa yhteen hallinnollisen päätöksen adressaattiin, joka on solidaarisessa vastuussa kyseisistä vahingoista mutta joka ei myynyt tavaraa tai palvelua, jonka kyseinen vahinkoa kärsinyt toimija hankki?”

19. Unionin tuomioistuimen menettelyssä kirjallisia huomautuksia ovat esittäneet kantajat, Daimler, Espanja ja Euroopan komissio.

V Asian arviointi

20. Ennen ennakkoratkaisupyynnön sisällöllistä arviointia (B) on tarkasteltava Espanjan sen tutkittavaksi ottamisen edellytyksistä esittämiä väitteitä (A).

A Ennakkoratkaisupyynnön tutkittavaksi ottaminen

21. Espanja kiistää sekä unionin tuomioistuimen toimivallan vastata ennakkoratkaisukysymyksiin (1) että ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottamisen edellytykset (2).

1. Unionin tuomioistuimen toimivalta

22. Ensinnäkin Espanja väittää, ettei unionin tuomioistuin ole toimivaltainen vastaamaan ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen, koska se ei kuulu unionin oikeuden soveltamisalaan. Espanjan mukaan LEC:n 394 §:n 2 momentissa säädetään yleisesti oikeudenkäyntikulujen jakautumisesta riita-asioissa, eikä sillä panna täytäntöön mitään unionin oikeussääntöjä. Tähän ei vaikuta se, että riita-asia koskee asiallisesti unionin oikeutta, koska SEUT 101 artiklalla ei voi olla vaikutusta kansalliseen oikeuteen sisältyvään oikeudenkäyntikuluja koskevaan järjestelmään.

23. Tämä väite ei voi menestyä.

24. Kun siviiliprosessilainsäädäntöä ei ole yhdenmukaistettu unionin oikeudessa, jäsenvaltioiden asiana on säätää sisäisessä oikeusjärjestyksessään siviilioikeudellisten vaatimusten täytäntöönpanoa koskevasta säännöstöstä jäsenvaltioiden menettelyllisen autonomian periaatteen nojalla.⁵ Myöskään direktiiviin 2014/104 ei sisälly oikeudenkäyntikulujen jakautumista koskevaa konkreettista säännöstöä.

25. Myös silloin, kun menettelysäännöt, joilla pyritään turvaamaan unionin oikeuteen perustuvat yksityisten oikeudet, annetaan jäsenvaltioiden menettelyllistä autonomiaa koskevan periaatteen nojalla kunkin jäsenvaltion sisäisessä oikeusjärjestyksessä, ne kuuluvat kuitenkin unionin oikeuden soveltamisalaan siltä osin että niiden on oltava vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteiden

⁵ Ks. ratkaisuehdotukseni Profi Credit Polska (C-176/17, EU:C:2018:293, 54 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

mukaisia.⁶ Tästä syystä unionin tuomioistuin on toimivaltainen antamaan ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle ohjeita, joiden avulla tämä voi ratkaista, ovatko kyseiset kansalliset säännöt näiden periaatteiden mukaisia⁷.

26. Koska pääasian oikeudenkäynnissä on kyse vahingonkorvausvaateista, jotka perustuvat SEUT 101 artiklaan, pääasiassa nostetulla kanteella pyritään panemaan täytäntöön unionin oikeuteen perustuvia oikeuksia, ja kansalliseen oikeuteen sisältyviä niiden täytäntöönpanoa koskevia yksityiskohtaisia sääntöjä on voitava arvioida unionin oikeuteen sisältyvien vastaavuus- ja tehokkuusperiaatteiden kannalta. Pääasiassa kyseessä oleva oikeudellinen tilanne kuuluu siten unionin oikeuden soveltamisalaan.⁸

27. Toiseksi Espanja katsoo, ettei unionin tuomioistuin ole toimivaltainen vastaamaan myöskään toiseen ja kolmanteen ennakkoratkaisukysymykseen, koska on yksin ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävä tulkita todisteiden esittämistä koskevia kansallisia säännöksiä ja arvioida, vallitseeko käsiteltävässä asiassa osapuolten välillä tietojen epäsymmetria ja onko mahdollisuuksia hankkia todisteita käytetty riittävästi.

28. Myöskään tätä väitettä ei voida hyväksyä. Toinen ja kolmas ennakkoratkaisukysymys koskevat nimittäin samoin unionin oikeuteen sisältyviä vaatimuksia SEUT 101 artiklasta johtuvan vahingonkorvauksen saamista koskevan oikeuden täytäntöönpanon tehokkuudelle. Toinen ja kolmas ennakkoratkaisukysymys koskevat lisäksi direktiivin 2014/104 17 artiklan 1 kohdan tulkintaa, ja toisin kuin Espanja väittää, kyseistä säännöstä voidaan soveltaa käsiteltävässä asiassa, kuten seuraavassa jaksossa selitetään.

2. Ennakkoratkaisukysymysten tutkittavaksi ottaminen

a) Direktiivin 2014/104 sovellettavuus pääasiassa

29. Espanja väittää, ettei toista ja kolmatta ennakkoratkaisukysymystä voida ottaa tutkittavaksi, koska ne koskevat toimivaltaa direktiivin 2014/104 17 artiklan mukaiseen vahingon määrittämiseen. Tätä säännöstä ei sen mukaan kuitenkaan voida soveltaa pääasiassa.

30. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei tosin viittaa direktiivin 2014/104 17 artiklaan ennakkoratkaisukysymyksissään, ennakkoratkaisupyynnön esittämisestä tehdyn päätöksen perusteluissa kylläkin. Lisäksi unionin tuomioistuin on joka tapauksessa velvollinen ottamaan tarkastelussaan huomioon asian kannalta merkitykselliset unionin oikeussäännöt voidakseen antaa hyödyllisen vastauksen ennakkoratkaisua pyytäneelle tuomioistuimelle.⁹

⁶ Ks. vastaavasti tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 25–29 kohta); tuomio 26.10.2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, 24 kohta); tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, 42 kohta) ja tuomio 16.7.2020, Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, 83 ja 85 kohta).

⁷ Ks. vastaavasti tuomio 11.9.2018, IR (C-68/17, EU:C:2018:696, 56 kohta).

⁸ Pääasiassa kyseessä oleva tilanne ei tältä osin vastaa tilanteita, jotka olivat Espanjan mainitsemien 27.3.2014 annetun tuomion Torralbo Marcos (C-265/13, EU:C:2014:187, 30–33 kohta) ja 8.12.2016 annetun tuomion Eurosaneamientos ym. (C-532/15 ja C-538/15, EU:C:2016:932, 52–56 kohta) taustalla. Näissä tapauksissa kansallisilla menettelysäännöillä ei pantu täytäntöön unionin oikeuteen perustuvia oikeuksia, eikä pääasioiden kohde koskenut unionin oikeussäännön tulkintaa tai soveltamista, joten kyseiset menettelyt eivät kuuluneet unionin oikeuden soveltamisalaan. Ennakkoratkaisua pyytäneet tuomioistuimet eivät mainituissa asioissa tiedustelleet unionin tuomioistuimelta, tekevätkö riidanalaiset säännöt unionin oikeuteen perustuvien oikeuksien käytön kohtuuttoman vaikeaksi, vaan ainoastaan sitä, olivatko nämä säännöt yleisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjan mukaisia. Pelkästään sen perusteella ne eivät voi kuulua unionin oikeuden soveltamisalaan.

⁹ Ks. tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, 28 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

31. Se, voidaanko direktiiviä 2014/104 soveltaa ajallisesti, ilmenee sen 22 artiklasta. Kyseisen artiklan 1 kohdan mukaan kansallisia säädöksiä, jotka on annettu tämän direktiivin aineellisten säännösten noudattamiseksi, ei sovelleta taannehtivasti. Saman artiklan 2 kohdan mukaan direktiivin säännösten noudattamiseksi annettuja kansallisia säädöksiä, jotka eivät kuulu 1 kohdan soveltamisalaan, voidaan sitä vastoin sovelleta vahingonkorvauskanteisiin, jotka on nostettu direktiivin 26.12.2014 tapahtuneen voimaantulon jälkeen.

32. Kuten julkisasiamies Szpunar ratkaisuehdotuksessaan PACCAR ym. totesi, direktiivin 2014/104 22 artiklan systematiikasta ilmenee, ”että kyseisen direktiivin 22 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu viittaus, joka koskee ’muita kuin [aineellisen säännöksen noudattamiseksi annettuja] kansallisia säädöksiä’, koskee menettelysäännöstä”.¹⁰

33. Tuomiossaan Volvo ja DAF Trucks unionin tuomioistuin on todennut, että (poiketen Espanjan käsiteltävässä asiassa esittämästä näkemyksestä, jota tosin esitettiin ennen kyseisen tuomion antamista) sitä, mitkä kyseisen direktiivin säännökset ovat aineellisia ja mitkä eivät, on arvioitava unionin oikeuden eikä sovellettavan kansallisen oikeuden kannalta. Direktiivin 22 artiklassa ei nimittäin viitata kansalliseen lainsäädäntöön.¹¹

34. Unionin tuomioistuin on lisäksi mainitussa tuomiossa ensinnäkin katsonut, että direktiivin 2014/104 17 artiklan 1 kohta, joka koskee mahdollisuutta arvioida vahingon suuruutta ja josta käsiteltävässä asiassa on kyse, on luonteeltaan menettelysäännös.¹² Toiseksi unionin tuomioistuin on todennut, että kyseistä säännöstä voidaan ajallisesti soveltaa sellaiseen vahingonkorvauskanteeseen, joka nostettiin 26.12.2014 jälkeen ja sen ajankohdan jälkeen, jolloin direktiivi 2014/104 saatettiin osaksi kansallista oikeusjärjestystä. Viimeksi mainittu ajankohta on merkityksellinen, koska siinä tapauksessa, ettei kansallisia täytäntöönpanosäännöksiä ole annettu, direktiivin säännösten soveltaminen yksityisiin olisi ongelmallista ainakin ennen direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisajankohtaa.¹³

35. Direktiivin 17 artiklan 1 kohdan täytäntöön panemiseksi annettuja kansallisia säännöksiä voidaan siten 22 artiklan 2 kohdan mukaan soveltaa pääasian oikeudenkäynnissä. Kanne nostettiin pääasiassa nimittäin 11.10.2019 eli 26.12.2014 jälkeen ja sen ajankohdan jälkeen, jolloin direktiivi 2014/104 saatettiin osaksi Espanjan oikeusjärjestystä 27.5.2017 (ks. edellä 11 ja 13 kohta).

36. Direktiivin muiden säännösten, jotka voisivat olla merkityksellisiä käsiteltävän asian kannalta, ajallista sovellettavuutta on tarvittaessa tarkasteltava ennakkoratkaisukysymysten sisällöllisen arvioinnin yhteydessä.

37. Aluksi on huomautettava, että siltä osin kuin direktiivin säännöksillä kodifioidaan puhtaasti toteavia periaatteita, jotka on jo aiemmin tunnustettu oikeuskäytännössä,¹⁴ näitä periaatteita voidaan edelleen soveltaa ilman, että sillä on merkitystä, onko vastaavat direktiivin säännökset luokiteltava 22 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuiksi aineellisiksi säännöksiksi.

¹⁰ Ks. julkisasiamies Szpunarin PACCAR ratkaisuehdotus PACCAR ym. (C-163/21, EU:C:2022:286, 55 kohta). Ks. myös julkisasiamies Szpunarin RegioJet ratkaisuehdotus RegioJet (C-57/21, EU:C:2022:363, 27–29 kohta).

¹¹ Tuomio 22.6.2022 (C-267/20, EU:C:2022:494, 39–41 kohta); ks. myös julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus PACCAR ym. (C-163/21, EU:C:2022:286, 56 kohta).

¹² Tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, 80–85 kohta). Kyseisen tuomion 90 kohdassa ja sitä seuraavissa kohdissa unionin tuomioistuin on sitä vastoin katsonut, että direktiivin 2014/104 17 artiklan 2 kohta on kyseisen direktiivin 22 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu aineellinen säännös; käsiteltävässä asiassa ei kuitenkaan ole kyse tästä säännöksestä.

¹³ Tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, 76, 77 ja 86–89 kohta).

¹⁴ Ks. tästä direktiivin 2014/104 johdanto-osan 12 perustelukappale.

38. Muilta osin ennakkoratkaisukysymykset voidaan joka tapauksessa ottaa tutkittavaksi direktiivin sovellettavuudesta riippumatta. Vaikka joitain direktiivin säännöksiä ei voitaisikaan soveltaa ajallisesti, näihin kysymyksiin on vastattava SEUT 101 artiklan perusteella, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa.

b) Vanhentuminen pääasiassa nostetun kanteen osalta

39. Toisin kuin Espanja katsoo, ennakkoratkaisukysymysten merkityksellisyyttä pääasian ratkaisemisen kannalta ei voida kyseenalaistaa myöskään väittämällä, että pääasiassa nostettu kanne on vanhentunut.

40. Tuomiossaan Volvo ja DAF Trucks unionin tuomioistuin on luonnehtinut direktiivin 2014/104 10 artiklan, jossa säädetään vanhentumisajasta kilpailuoikeudellisille vahingonkorvauskanteille ja jonka mukaan vanhentumisaika on tältä osin vähintään viisi vuotta, aineelliseksi säännökseksi.¹⁵ Unionin tuomioistuin katsoi lisäksi, että vanhentumisaika alkaa yleensä kulua siitä päivästä, jona komission päätöstä, jossa rikkominen todetaan, koskeva tiivistelmä julkaistaan Euroopan unionin virallisessa lehdessä.¹⁶

41. Unionin tuomioistuin totesi lisäksi, että direktiivin 2014/104 10 artiklassa vahvistettua viiden vuoden vanhentumisaikaa voidaan soveltaa sellaiseen vahingonkorvauskanteeseen, joka koskee tosin ennen mainitun direktiivin voimaantuloa päättynyttä kilpailuoikeuden rikkomista mutta joka on nostettu niiden säännösten voimaantulon jälkeen, joilla kyseinen direktiivi on saatettu osaksi kansallista oikeutta. Tämä pätee kuitenkin vain silloin, jos tähän kanteeseen aikaisempien sääntöjen nojalla sovellettu vanhentumisaika ei ollut umpeutunut ennen saman direktiivin täytäntöönpanolle varatun määräajan päättymisajankohtaa ja jos se jopa vielä jatkui kansallisten täytäntöönpanosäännösten voimaantulon jälkeen.¹⁷

42. Espanjan tietojen mukaan kansallisen oikeuden mukainen vanhentumisaika ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanoa oli yksi vuosi. Käsiteltävässä asiassa komission päätöstä, jossa rikkominen todettiin, koskeva tiivistelmä julkaistiin virallisessa lehdessä 6.4.2017.¹⁸ Jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen selvityksistä muuta johdu, voidaan lähteä siitä, että kantajat saivat kyseisenä ajankohtana kanteensa nostamisen kannalta välttämättömät tiedot ja vuoden vanhentumisaika alkoi kulua kyseisenä ajankohtana. Kyseinen vanhentumisaika ei siten ollut päättynyt ennen direktiivin 2014/104 täytäntöönpanolle asetetun määräajan päättymistä 27.12.2016 eikä ennen Espanjan täytäntöönpanosäännösten voimaantuloa 27.5.2017 (ks. edellä 11 kohta). Siten – jollei ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen selvityksistä muuta johdu – direktiivin 10 artiklaa ja sen täytäntöön panemiseksi Espanjassa käyttöön otettua viiden vuoden vanhentumisaikaa voidaan soveltaa pääasiassa kyseessä olevaan kanteeseen.

43. Koska kanne pääasiassa nostettiin 11.10.2019 ja siten alle viisi vuotta siitä, kun vanhentumisaika alkoi kulua, kyseinen kanne ei siten ole vanhentunut, ja ennakkoratkaisukysymykset ovat merkityksellisiä asian ratkaisemisen kannalta.

¹⁵ Vanhentumissäännösten luonnehtimisesta aineellisiksi tai menettelyä koskeviksi ks. myös ratkaisuehdotukseni Taricco ym. (C-105/14, EU:C:2015:293, 114 ja 115 kohta)

¹⁶ Tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, 46, 47, 71 ja 72 kohta).

¹⁷ Tuomio 22.6.2022, Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, 33, 34, 42, 48, 49 ja 73–79 kohta); ks. tästä myös julkisasiamies Pitruzellan ratkaisuehdotus ZA ym. (C-25/21, EU:C:2022:659, 52 ja 53 kohta)

¹⁸ Ks. tämän ratkaisuehdotuksen alaviite 4.

3. Ennakkoratkaisupyyntön tutkittavaksi ottamista koskeva päätelmä

44. Kaikesta edellä esitetystä seuraa, että ennakkoratkaisupyyntö voidaan ottaa tutkittavaksi.

B Ennakkoratkaisukysymysten sisällöllinen arviointi

45. Juzgado de lo Mercantil n.º 3 de Valencian esittämät kolme ennakkoratkaisukysymystä koskevat pohjimmiltaan kahta aihekokonaisuutta. Ensinnäkin kyse on siitä, tekeekö oikeudenkäyntikuluja koskeva Espanjan yleinen järjestelmä, jonka mukaan kantaja joutuu maksamaan puolet oikeudenkäyntikuluista myös siinä tapauksessa, että se on voittanut asian osittain, kartellista maksettavia vahingonkorvauksia koskevan oikeuden täytäntöönpanemisen kohtuuttoman vaikeaksi (1). Toiseksi kyse on siitä, millä edellytyksillä kansallinen tuomioistuin voi käyttää mahdollisuutta arvioida kartellivahinkojen, joista vaaditaan korvausta, suuruutta (2).

1. LEC:n 394 §:n 2 momentin mukainen oikeudenkäyntikulujen jakautuminen (ensimmäinen ennakkoratkaisukysymys)

46. LEC:n 394 §:n 2 momenttiin sisältyvä oikeudenkäyntikuluja koskeva järjestelmä on omiaan estämään kantajaa vetoamasta oikeuksiinsa ja saada ne täytäntöönpannuiksi koska siinä piilee kantajan kannalta se riski, että se joutuu maksamaan omat oikeudenkäyntikulunsa kokonaisuudessaan ja lisäksi puolet yhteisistä oikeudenkäyntikuluista myös siinä tapauksessa, että se voittaa asian osittain (a). Herää kuitenkin kysymys, voidaan tätä järjestelmää, luettuna yhdessä LEC:n 394 §:n 1 momentin kanssa, tulkita unionin oikeuden mukaisesti siten, ettei sillä tehdä kartellista maksettavia vahingonkorvauksia koskevan oikeuden tehokasta täytäntöönpanoa kohtuuttoman vaikeaksi (b).

a) LEC:n 394 §:n 2 momenttiin sisältyvä oikeudenkäyntikuluja koskeva järjestelmä – tehdäänkö sillä kartellista maksettavia vahingonkorvauksia koskevan oikeuden tehokas täytäntöönpano kohtuuttoman vaikeaksi?

47. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelelee ensimmäisellä kysymyksellään, onko LEC:n 394 §:n 2 momenttiin sisältyvä oikeudenkäyntikulujen jakautumista koskeva järjestelmä yhteensopiva SEUT 101 artiklan kanssa, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen ja kilpailunvastaisen toiminnan takia aiheutuneen vahingon täyttä korvaamista koskevan oikeuden kanssa.

48. SEUT 101 artiklaa, luettuna yhdessä direktiivin 2014/104 4 artiklassa toteavasti kodifioidun tehokkuusperiaatteen kanssa, koskevan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan jäsenvaltioiden menettelysäännöt, jotka koskevat kilpailunvastaisen toiminnan takia aiheutuneen vahingon korvaamista koskevan oikeuden täytäntöönpanoa, eivät saa tehdä tämän oikeuden täytäntöönpanoa käytännössä mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi.¹⁹

49. LEC:n 394 §:n 2 momentin mukaan kantaja vastaa omista oikeudenkäyntikuluistaan ja velvoitetaan korvaamaan puolet yhteisistä oikeudenkäyntikuluista myös silloin, kun se on voittanut asian osittain.

¹⁹ Tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 62 kohta); tuomio 6.6.2013, Donau Chemie ym. (C-536/11, EU:C:2013:366, 27 kohta) ja tuomio 28.3.2019, Cogeco Communications (C-637/17, EU:C:2019:263, 43 kohta).

1) Direktiiviä 93/13 koskevan oikeuskäytännön sovellettavuus

50. Kyseistä säännöstä käsiteltiin tuomiossa Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (jäljempänä tuomio Caixabank),²⁰ jonka myös ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin mainitsee. Kyseisessä tuomiossa unionin tuomioistuin katsoi, että kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annettu neuvoston direktiivi 93/13/ETY (jäljempänä direktiivi 93/13),²¹ luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, on esteenä LEC:n 394 §:lle, siltä osin kuin se mahdollistaa sen, että kuluttaja veloitetaan korvaamaan osa oikeudenkäyntikuluista, kun se on voittanut asian osittain. Tuomiossa Caixabank oli kyse tapauksesta, jossa kuluttajan nostama kanne, jossa vaadittiin kohtuuttoman sopimusehdon toteamista pätemättömäksi, hyväksyttiin kokonaisuudessaan mutta kanne, jossa vaadittiin palauttamaan tämän ehdon perusteella maksetut määrät, hyväksyttiin ainoastaan osittain. Unionin tuomioistuimen mukaan riidanalaisella järjestelmällä luodaan tällaisessa tapauksessa olennainen este, joka on omiaan johtamaan siihen, että kuluttaja ei käytä direktiivissä 93/13 vahvistettua oikeutta sopimusehtojen mahdollisen kohtuuttomuuden tehokkaaseen tuomioistuinvalvontaan.

51. Voidaanko tätä toteamusta soveltaa käsiteltävässä asiassa kyseessä olevaan alaan, joka koskee kilpailuvastaisen toiminnan takia aiheutuneen vahingon korvaamista koskevien, unionin oikeuteen perustuvien oikeuksien täytäntöönpanoa?

52. On selvää, että kohtuuttomia sopimusehtoja koskevan problematiikan ja kartellien aiheuttamien vahinkojen korvaamista koskevalle alalle ominaisen problematiikan välillä on rakenteellista samankaltaisuutta. Molemmilla aloilla vallitsee nimittäin yleensä rakenteellinen epätasapaino toisen osapuolen vahingoksi.

53. Tämä epäsuhta on yleisesti tunnettu yhtäältä elinkeinonharjoittajien, jotka usein käyttävät vakimuotoisia sopimusmalleja, ja toisaalta kuluttajien välisessä suhteessa. Tästä syystä direktiivillä 93/13 pyritään sen johdanto-osan perustelukappaleiden mukaan suojaamaan kansalaisia kuluttajan ominaisuudessa ja vahvistamaan heidän oikeuksiaan.

54. Kuten kantajat käsiteltävässä asiassa väittävät ja kuten direktiivin 2014/104 johdanto-osan 14, 15, 45 ja 46 perustelukappaleesta ilmenee, myös kartellista aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevalle oikeudelle on ominaista vahinkoa kärsineen kantajan ja vastaajana olevan vahingonaiheuttajan välinen rakenteellinen epätasapaino. Tämä epätasapaino johtuu etenkin kantajalle epäedullisesta tietojen epäsymmetriasta sekä todisteiden esittämiseen ja vahingon määrittämiseen liittyvistä vaikeuksista, joita direktiivillä 2014/104 pyritään ratkaisemaan vahvistamalla säännöt todisteiden esittämisestä ja vahingon määrittämisestä (5, 6 ja 17 artikla).

55. Vaikka kartellista aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevissa menettelyissä kantajat eivät useimmiten olekaan kuluttajia, niiden tilanne, jossa ne ovat rakenteellisesti heikommassa asemassa, on tästä huolimatta siten rinnastettavissa riittävästi tuomiossa Caixabank tarkoitettuun kuluttajien tilanteeseen.

56. Kuten kantajat lisäksi väittävät, nyt kyseessä olevan kaltaisissa tapauksissa ja muissa kuorma-autokartelliin perustuvissa vahingonkorvausmenettelyissä asiaa vaikeuttaa lisäksi se, että vahinkoa kärsineet osapuolet ovat usein pieniä tai keskisuuria yrityksiä, kun taas vastaajat ovat monikansallisia konserneja. Tällainen asetelma ei ole kartellista aiheutuneiden vahinkojen

²⁰ Ks. tuomio 16.7.2020, Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, 93–99 kohta).

²¹ Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993 annettu neuvoston direktiivi 93/13/ETY (EYVL 1993, L 95, s. 29).

korvaamista koskevissa menettelyissä tosin väistämätön, mutta siihen törmää usein²². Tämä selittää myös oikeudenkäyntikulujen rahoittamista koskevien mallien yleistymisen tällä alalla. Kartellioikeuden tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi myös juuri niitä, jotka (absoluuttisesti, joskaan ei välttämättä yksilöllisesti tarkasteltuna) ovat kärsineet ainoastaan verrattain vähäisiä vahinkoja tai satunnaisia vahinkoja, on kuitenkin rohkaistava oikeuksiensa täytäntöönpanon osalta.

57. Tässä yhteydessä direktiivin 93/13 sääntelyalan ja kartellista aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevan sääntelyalan välillä on myös muita rakenteellisia ja teleologiaa yhtäläisyyksiä siinä, että molemmilla aloilla omia oikeuksiaan täytäntöönpanemalla kantajat myötävaikuttavat unionin tavoitteiden, kuten sisämarkkinoiden toiminnan tai oikeudenmukaisen kilpailun suojelun, toteutumiseen. Toisin kuin Espanja väittää, direktiivillä 93/13 ei nimittäin pyritä ainoastaan varmistamaan kyseiselle kuluttajalle vahingonkorvaus vaan myös tekemään loppu kohtuuttomien sopimusehtojen käytöstä kokonaisuudessaan. Samoin oikeus saada korvausta kartellista aiheutuneista vahingoista ei palvele ainoastaan vahinkojen hyvittämistä, vaan sen on myös tarkoitus toimia pelotteena ja siten edistää kilpailuoikeuden tehokasta täytäntöönpanoa.²³ Kantajan tällainen tehtävä unionin etujen ”puolustajana” tai ”valvojana” on nähtävissä esimerkiksi myös kilpailijoiden nostamissa kanteissa valtioneuvoston tai julkisia hankintoja koskevan oikeuden alalla tai ryhmäkanteissa ympäristöoikeuden alalla.

58. Kuten Daimler toteaa, tuomio Caixabank koski kuitenkin tapausta, jossa riidan kohteita oli kaksi (kyseisen ehdon kohtuuttomuuden toteaminen ja tämän ehdon perusteella maksettujen summien palauttaminen), joista ensimmäistä koskeva vaatimus hyväksyttiin kokonaan ja toista koskeva ainoastaan osittain²⁴. Käsiteltävässä asiassa pääasian oikeudenkäynnissä on sitä vastoin kyse yhdestä ainoasta vahingonkorvausvaatimuksesta.

59. Toisin kuin Daimler katsoo, tämä ei tosin lähtökohtaisesti kyseenalaista kummankin tilanteen rinnastettavuutta. Se voi kuitenkin johtaa siihen, että tuomioissa Caixabank löydettyä ratkaisua on nyansoitava käsiteltävässä asiassa. Tässä yhteydessä on otettava huomioon seuraavat näkökohdat.

2) Direktiiviä 93/13 koskevan oikeuskäytännön nyansoiminen kartellin aiheuttamien vahinkojen korvaamisen alalla.

60. Ensinnäkään ei vaikuta poissuljetulta ottaa myös nyt käsiteltävän kaltaisessa tapauksessa lähtökohdaksi asian voittaminen. Hyväksymällä nimittäin osa kantajan vaatimuksista tunnustetaan, että kantajalle on aiheutunut vahinkoa kyseessä olevan kilpailuoikeuden vastaisen toiminnan seurauksena. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna nyt tarkasteltava tilanne on rinnastettavissa tuomioissa Caixabank tarkasteltuun tilanteeseen, jossa hyväksyttiin pääasiallinen vaatimus kyseisen ehdon kohtuuttomuuden toteamisesta.

61. Toiseksi Daimler on kuitenkin oikeassa siinä, että kartellista aiheutuneiden vahinkojen korvaamisessa, kuten vahingonkorvausmenettelyissä yleensäkin, keskeistä on vahingon suuruuden laskeminen. Kun vahingonkorvausvaade hyväksytään, kantajalle ei nimittäin

²² Tämä on saanut unionin tuomioistuimen ulottamaan kartellin aiheuttamien vahinkojen korvaamista koskevan oikeuden suojalanan koskemaan pienempiä, henkilöjohtoisia yrityksiä, vaikka ne ovat itse (taloudellisessa heikommassa asemassa olevana osapuolena) kyseisen SEUT 101 artiklan vastaisen sopimuksen osapuoli, ks. tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 24–34 kohta).

²³ Ks. tuomio 20.9.2001, Courage ja Crehan (C-453/99, EU:C:2001:465, 26 ja 27 kohta) ja tuomio 6.10.2021, Sumal (C-882/19, EU:C:2021:800, 36 kohta) sekä julkisasiamies Wahlin ratkaisuehdotus Skanska Industrial Solutions ym. (C-724/17, EU:C:2019:100, 27–31 kohta).

²⁴ Ks. tuomio 16.7.2020, Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, 94 ja 96 kohta).

lähtökohtaisesti luvata yleensä yksinkertaisesti kiinteää määrää, jolla ei ole mitään tekemistä konkreettisen tapauksen kanssa. Todisteiden esittämistä ja vahingon määrittämistä koskevalla direktiivin 2014/104 järjestelmällä²⁵ pyritään pikemminkin mahdollistamaan vahingon mahdollisimman tarkka määrittäminen. Myöskään direktiivin 2014/104 17 artiklan 2 kohdan mukaisen kumottavissa olevan olettaman, jonka mukaan silloin, kun kyse on kartellista, rikkomisen oletetaan aiheuttavan vahinkoa, ei pitäisi saman direktiivin johdanto-osan 47 perustelukappaleen mukaan koskea konkreettista vahingon määrää. Tästä syystä kartellista aiheutuvien vahinkojen korvaamista koskevissa kannamenettelyissä ei vaikuta omituiselta, että arvioitaessa asian voittamista oikeudenkäyntikuluista päättämisen kannalta lähtökohdaksi otetaan kantajan hyväksytyin vaatimuksen osuus.

62. Kolmanneksi oikeudenkäyntikulujen jakaminen siinä tapauksessa, että molemmat osapuolet voittavat osittain ja häviävät osittain asian, ilmentää menettelyllistä oikeudenmukaisuutta.²⁶ Kuten Daimler huomauttaa, tällaisesta jakamisesta määrätään myös unionin tuomioistuimen työjärjestyksen 138 artiklan 3 kohdassa. Tällaisella sääntelyllä pyritään juuri vahingonkorvausoikeudenkäynneissä välttämään se, että kantajat esittävät kohtuuttomia vaatimuksia, jotka eivät ole suhteessa aiheutuneeseen vahinkoon.

63. Neljänneksi vahingonkorvausmenettelyille, jotka koskevat kilpailuoikeuden rikkomista, on kuitenkin ominaista, että vahingon määrittäminen on erityisen ongelmallista ja voi siksi muodostaa merkittävän esteen pätevien vahingonkorvausvaateiden toteutumiseksi (ks. edellä 54 kohta). Tämä on syynä siihen, miksi kansallisilla tuomioistuimilla on direktiivin 2014/104 17 artiklan 1 kohdan mukaan oltava mahdollisuus arvioida vahingon suuruus.

64. Viidenneksi näiden vahingon täsmällisen suuruuden määrittämiseen liittyvien vaikeuksien ja sen arvioimista koskevan mahdollisuuden vuoksi riski asian häviämisestä osittain on erityisen suuri kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvausmenettelyissä. Lisäksi, kuten direktiivin 2014/104 johdanto-osan 45 perustelukappaleessa todetaan ja kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ja kantajat huomauttavat, vahingon määrittämisessä tarvittavien taloudellisten asiantuntijalausuntojen laatiminen voi olla erittäin kallista. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin korostaa, se, että kantaja velvoitetaan korvaamaan puolet oikeudenkäyntikuluista, voi siten pienentää merkittävästi tosiasiallisesti saatavaa korvausta.

65. Kaikista näistä tekijöistä yhdessä seuraa, että kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvausprosesseissa riski siitä, että kantaja joutuu myös voittaessaan asian osittain vastaamaan omista oikeudenkäyntikuluistaan ja korvaamaan puolet yhteisistä kuluista, kuten tuomiossa Caixabank tarkasteltu asian osittaiseen häviämiseen liittynyt riski, on ”olennainen este, joka on omiaan johtamaan siihen, että [kantaja] ei käytä [SEUT 101 artiklasta johtuvaa] oikeutta [kartellista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseen]”.²⁷

66. Kuudenneksi ja viimeiseksi tämä ei kuitenkaan vielä tarkoita, että jokaisessa tapauksessa, jossa kantaja voittaa asian osittain, vastaajan on väistämättä korvattava kantajan kaikki oikeudenkäyntikulut. Kuten Daimler väittää, oikeuskäytännössä tunnustettu²⁸ ja direktiivin 2014/104 3 artiklassa kodifioitu oikeus kilpailunvastaisesta toiminnasta aiheutuneen vahingon

²⁵ Ks. direktiivin 2014/104 johdanto-osan 45 ja 46 perustelukappale (tämän ratkaisuehdotuksen 6 kohta) sekä 5 (tämän ratkaisuehdotuksen 7 kohta), 6 ja 17 artikla (tämän ratkaisuehdotuksen 8 kohta).

²⁶ Ks. tästä julkisasiamies Saugmandsgaard Øen ratkaisuehdotus Caixabank (C-385/20, EU:C:2021:828, 59 kohta).

²⁷ Ks. vastaavasti tuomio 16.7.2020, Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, 99 kohta).

²⁸ Tuomio 6.6.2013, Donau Chemie ym. (C-536/11, EU:C:2013:366, 24 kohta); ks. vastaavasti myös tuomio 13.7.2006, Manfredi ym. (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 95 ja 96 kohta).

täyteen korvaamiseen ei nimittäin merkitse väistämättä sitä, ettei tämän oikeuden täytäntöönpanosta saa aiheutua lainkaan kustannuksia. Kriteeri, jonka mukaan vahinkoa kärsinyt henkilö on saatettava asemaan, jossa se olisi ollut, jos kilpailuoikeuden rikkomista ei olisi tapahtunut (3 artiklan 2 kohta), ei tarkoita, että kyseinen henkilö on kaikissa tapauksissa asetettava asemaan, jossa se olisi ollut, jos menettelyä tämän vahingonkorvauksen saamiseksi ei olisi käytykään.

67. Unionin tuomioistuin on toisessa, direktiiviä 93/13 koskevassa asiassa vastaavasti todennut, että tehokkuusperiaate ei ole esteenä sille, että kuluttaja vastaa tietyistä oikeudenkäyntikuluista silloin, kun hän on nostanut kanteen, jossa vaaditaan sopimusehdon toteamista kohtuuttomaksi. Tältä osin unionin tuomioistuin on pitänyt tehokkuusperiaatteen mukaisena sitä, jos kuluttaja ei saa hänelle aiheutuneita asianajokuluja välttämättä takaisin kokonaisuudessaan vaan ne korvataan ainoastaan kohtuullisessa määrin, kunhan korvatut kulut eivät ole riidanalaisen velan määrään verrattuna niin vähäisiä, että ne johtavat siihen, että kuluttaja ei käytä oikeuksiaan. Unionin tuomioistuin on perustellut tätä lähinnä sillä, että vastuu sen palkkion suuruudesta, josta kuluttaja sopii asianajajansa kanssa, kuuluu kuluttajan vastuualueeseen ja ettei vastaajana olevan elinkeinonharjoittajan tarvitse kantaa riskiä siitä, että se velvoitetaan maksamaan kuluttajan liialliset, asiaan nähden suhteettomat oikeudenkäyntikulut.²⁹

68. Tästä voidaan mutatis mutandis päätellä kartellista aiheutuvien vahinkojen korvaamista koskevien menettelyjen osalta, että jos kantaja häviää asian osittain, sen voidaan kohtuudella odottaa vastaavan omista oikeudenkäyntikuluistaan tai ainakin osasta niistä ja korvaavan osan yhteisistä kuluista, sikäli kuin näiden kulujen syntymisen on katsottava kuuluvan sen omaan vastuualueeseen. Näin voisi olla esimerkiksi, jos asian häviäminen osittain johtuu kohtuuttomien vaatimusten esittämisestä tai siitä, miten kantaja on hoitanut prosessia.

69. Jos asian häviäminen osittain johtuu sitä vastoin siitä, että kilpailuoikeuden vastaisen toiminnan aiheuttaman vahingon määrittäminen on yleisesti tunnetulla tavalla rakenteellisesti kohtuuttoman vaikeaa tai käytännössä jopa mahdotonta, kantaja ei ole vastuussa asian häviämisestä osittain, eikä ole perusteltua velvoittaa sitä korvaamaan vahingonkorvausoikeutensa täytäntöönpanemisesta aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja. Muussa tapauksessa tämä tekisi näiden oikeuksien täytäntöönpanemisen kohtuuttoman vaikeaksi tai käytännössä jopa mahdottomaksi, ja se olisi siten omiaan saamaan kantajan luopumaan siitä, että se vetoaa tehokkaasti kartellista aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevaan oikeuteensa ja panisi sen tehokkaasti täytäntöön.

70. Tässä tapauksessa on pikemminkin aiheellista katsoa, että riski siitä, että kantaja häviää asian osittain, kuuluu vastaajan, joka on syylistynyt kiellettyyn kilpailuoikeuden vastaiseen toimintaan, vastuualueeseen. Vastaajat ovat lähtökohtaisesti vastuussa prosessista, koska ne ovat muodostaneet kartellin. Tällainen kartelli, jonka tarkoituksena on hintojen vahvistaminen, on rikkomuksena vähintään yhtä vakava kuin kohtuuttomien ehtojen käyttäminen. Lisäksi tällaisen toiminnan kieltäminen on tiedossa, ja kartelliin osallistuvien on mahdollista ennakoita, että kartellista vahinkoa kärsineet osapuolet nostavat kanteita, joista aiheutuu oikeudenkäyntikuluja.

²⁹ Tuomio 7.4.2022, Caixabank (C-385/20, EU:C:2022:278, 42–58 kohta); ks. tästä myös julkisasiamies Saugmandsgaard Øen ratkaisuehdotus Caixabank (C-385/20, EU:C:2021:828, 50–54 kohta).

Myös kartellista aiheutuneen vahingon määrittämiseen liittyvä ongelma on yleisesti tunnettu. Vahingonaiheuttajat pystyvät siksi ennakoimaan riittävästi riskin siitä, että kartellista vahinkoa kärsineet osapuolet häviävät asian osittain.³⁰

71. Tästä syystä vaikuttaa perustellulta ja oikeudenmukaiselta poiketa kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvauskanteissa oikeudenkäyntikulujen jakautumista koskevasta yleisestä periaatteesta silloin, kun kumpikin osapuoli häviää asian osittain ja voittaa asian osittain, jos se, että kantaja häviää asian osittain, johtuu siitä, että vahingon määrittäminen on kohtuuttoman vaikeaa tai mahdotonta eikä kantajan voida siksi katsoa olevan vastuussa siitä. Kyseistä asiaa käsittelevän tuomioistuimen on arvioitava, onko asia näin, ottaen huomioon yksittäistapauksen konkreettiset olosuhteet.

72. Edellä esitetystä seuraa, että LEC:n 394 §:n 2 momenttiin sisältyvä oikeudenkäyntikuluja koskeva järjestelmä ei ole käsiteltävässä asiassa eikä direktiivin 93/13 yhteydessä tehokkuusperiaatteen mukainen, jos siinä tapauksessa, että kantaja häviää asian osittain, koska vahingon määrittäminen on kohtuuttoman vaikeaa tai mahdotonta, se johtaa siihen, että kantajan on tästä huolimatta vastattava omista oikeudenkäyntikuluistaan ja korvattava puolet yhteisistä kuluista.

b) Mahdollisuus tulkita LEC:n 394 §:n 1 ja 2 momenttia unionin oikeuden mukaisesti?

73. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen on tulkittava kyseessä olevia kansallisia säännöksiä niin pitkälti kuin mahdollista unionin oikeuden – erityisesti SEUT 101 artiklan sanamuodon ja tarkoituksen – mukaisesti tulkitsematta näitä kansallisia säännöksiä kuitenkaan *contra legem*.³¹

74. Sitä, tekeekö kansallinen säännös unionin oikeuden soveltamisen mahdottomaksi tai suhteettoman vaikeaksi, on lisäksi tarkasteltava ottaen huomioon tämän säännöksen merkitys koko menettelyssä, sen kulku sekä sen erityispiirteet eri kansallisissa elimissä.³²

75. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen mukaan Espanjan tuomioistuimet tulkitsevat LEC:n 394 §:n 1 momenttia, jonka mukaan asianosainen, jonka vaatimukset on hylätty kokonaisuudessaan, veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, seuraavasti: myös tapauksissa, joissa kantajan vaatimukset hyväksytään ”merkittävältä osin” (”estimación sustancial” / ”accueil substantiel des conclusions”), ja sen, mitä vaadittiin, ja sen, mitä hyväksyttiin, välillä on ainoastaan pieni ero, on mahdollista velvoittaa vastaaja korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

76. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen ja Daimlerin mukaan tässä oikeuskäytännössä otetaan lähtökohdaksi kuitenkin (ainakin myös) ”määrällinen” eikä pelkästään ”laadullinen” asian voittaminen. Näin ollen sitä voidaan ilmeisestikin soveltaa vain, jos vaatimuksia, joiden osalta kantaja on hävinnyt asian, voidaan pitää liitännäisinä menettelyn kohteeseen ja sen taloudelliseen kokonaisarvoon nähden. Siten on epäselvää, voidaanko tätä ”merkittävän voittamisen” -sääntöä

³⁰ Ks. tästä *mutatis mutandis* tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317, 30 ja 34 kohta) ja tuomio 12.12.2019, Otis Gesellschaft ym. (C-435/18, EU:C:2019:1069, 32 kohta) sekä ratkaisuehdotukseni Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:45, 37 kohta, 41 kohta ja sitä seuraavat kohdat sekä 75 kohta) ja ratkaisuehdotukseni Otis Gesellschaft ym. (C-435/18, EU:C:2019:651, 83 kohta ja 142 kohta ja sitä seuraavat kohdat).

³¹ Tuomio 21.1.2021, Whiteland Import Export (C-308/19, EU:C:2021:47, 60–62 kohta) ja tuomio 22.1.2022, Volvo ja DAF Trucks (C-267/20, EU:C:2022:494, 52 kohta).

³² Tuomio 14.3.2013, Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, 53 kohta); tuomio 1.10.2015, ERSTE Bank Hungary (C-32/14, EU:C:2015:637, 51 kohta) ja tuomio 16.7.2020, Caixabank ja Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 ja C-259/19, EU:C:2020:578, 85 ja 97 kohta).

soveltaa ainoastaan tapauksissa, joissa kantajan alkuperäinen vahingonkorvausvaatimus hyväksytään määrällisesti lähes 100-prosenttisesti (tai ainakin yli 70–80-prosenttisesti). Samoin on epäselvää, voidaanko sitä soveltaa myös tapauksissa, joissa asian voittaminen käsittää määrällisesti alle 70 prosenttia tai jopa alle 50 prosenttia alkuperäisestä vaatimuksesta (mikä oikeastaan johtaisi LEC:n 394 §:n 2 momentin soveltamiseen), jos tämä asian häviäminen osittain johtuu siitä, että vahingon määrittäminen on kohtuuttoman vaikeaa tai käytännössä mahdotonta.

77. Lisäksi Daimler väittää, että Espanjan oikeuskäytännössä on tunnustettu se mahdollisuus, että myös siinä tapauksessa, että kantaja on hävinnyt asian osittain, sen oikeudenkäyntikulut korvataan kokonaisuudessaan, jos se mukauttaa vaatimustaan menettelyn kuluessa. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on tutkia, missä määrin tämä oikeuskäytäntö voisi johtaa nyt tarkasteltavan kaltaisessa tilanteessa siihen, että kantajan oikeudenkäyntikulut korvataan myös siinä tapauksessa, että se on voittanut asian osittain. Tässä yhteydessä olisi erityisesti tutkittava, tekeekö velvollisuus mukauttaa vaatimusta menettelyn aikana kartellista aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevan oikeuden täytäntöönpanemisen käytännössä mahdottomaksi tai kohtuuttoman vaikeaksi. Siten ei esimerkiksi olisi hyväksyttävää, jos kantaja joutuisi alentamaan alun perin kohtuullisia vaatimuksiaan tasolle, joka ei ole enää asianmukainen, sen riskin vuoksi, että se voi joutua vastaamaan puolesta oikeudenkäyntikuluista. Sitä vastoin olisi mahdollista, että kantaja mukauttaa näitä vaatimuksia toimivaltaisen tuomioistuimen tekemän todisteiden ja vahingon suuruuden arvioinnin perusteella.

78. Lisäksi Daimler väittää, että Espanjan tuomioistuimet ovat kilpailuoikeudellisissa vahingonkorvausmenettelyissä hyväksyneet mahdollisuuden olla velvoittamatta kantajia korvaamaan kaikkia oikeudenkäyntikuluja myös silloin, kun ne ovat hävinneet asian kokonaan.

79. Epäselväksi jää, mahdollistaisiko LEC:n 394 §:n 2 momentti tarvittaessa myös sen, että kantaja veloitetaan ainoastaan vastaamaan osasta omia oikeudenkäyntikulujaan (eikä niistä kaikista) ja yhteisistä oikeudenkäyntikuluista, jos tämä olisi perusteltua yhtäältä asian olosuhteiden ja etenkin sen, että vahingon määrittäminen on kohtuuttoman vaikeaa tai mahdotonta, ja toisaalta sen perusteella, miten asianosaiset ovat toimineet oikeudenkäyntimenettelyssä.

80. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen asia on kaikki nämä tekijät huomioon ottaen tutkia, voidaanko LEC:n 394 §:n 1 ja 2 momenttia tulkita unionin oikeuden mukaisesti siten, että jos kantaja on hävinnyt asian osittain siksi, että vahingon määrittäminen on kohtuuttoman vaikeaa tai käytännössä mahdotonta, vastaaja voidaan velvoittaa korvaamaan oikeudenkäyntikulut kokonaisuudessaan tai että vastaaja voidaan tapauksen mukaan velvoittaa korvaamaan ainakin kohtuullinen osa kantajan oikeudenkäyntikuluista.

c) Välipäätelmä

81. Edellä esitetystä seuraa, että SEUT 101 artiklaa, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, on tulkittava siten, ettei se ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan tietyissä tapauksissa kantaja veloitetaan korvaamaan puolet oikeudenkäyntikuluista myös silloin, jos se on voittanut asian osittain. Tämä edellyttää kuitenkin, että tätä lainsäädäntöä voidaan tulkita unionin oikeuden mukaisesti siten, että jos kantaja on hävinnyt asian osittain siksi, että vahingon määrittäminen on kohtuuttoman vaikeaa tai käytännössä mahdotonta, vastaaja veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut kokonaisuudessaan tai vastaaja voidaan tapauksen mukaan velvoittaa korvaamaan ainakin kohtuullinen osa kantajan oikeudenkäyntikuluista.

2. Vahingon suuruuden arvioinnin edellytykset (toinen ja kolmas ennakkoratkaisukysymys)

82. Toisella ja kolmannella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin pyrkii selvittämään, voiko se käyttää nyt tarkasteltavan kaltaisessa tapauksessa mahdollisuutta arvioida yksittäisen kartellista aiheutuneen vahingon suuruutta. Tässä yhteydessä se korostaa kahta tarkasteltavan tapauksen erityispiirrettä: ensinnäkin sitä, että tiedot, joihin vastaajan asiantuntijalausunto perustui, annettiin kantajalle tutustuttavaksi (a), ja toiseksi sitä, että kantaja on kohdistanut kanteensa sellaista kartelliin osallistujaa vastaan, jolta se on ostanut ainoastaan osan kartellin kohteena olevista tavaroista (b).

a) Tutustumisen vahinkoa koskevan vastaajan asiantuntijalausunnon perustana oleviin tietoihin (toinen ennakkoratkaisukysymys)

83. Toisessa kysymyksessään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin mainitsee osapuolten välisen tietojen epäsymmetrian käsitteen. Tästä muotoilusta ja vahinkoa koskevan vastaajan asiantuntijalausunnon perustana olleisiin tietoihin tutustumiseen viittaamisesta voidaan päätellä, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee, voiko se arvioida vahingon suuruuden, jos kantajalla oli mahdollisuus tutustua näihin tietoihin, millä mahdollisesti osittain pienennettiin osapuolten välistä tietojen epäsymmetriaa.

84. ”Tietojen epäsymmetrian” olemassaolo ei ole direktiivin 2014/104 17 artiklan 1 kohdan mukaan edellytys sille, että vahingon suuruus voidaan arvioida.

85. Kyseisen direktiivin johdanto-osan 46 perustelukappaleessa mainitaan tietojen epäsymmetria osapuolten välillä ja vahingon määrittämiseen liittyvät hyvin tiedossa olevat vaikeudet sen yhteydessä, että on tarpeen säätää mahdollisuudesta arvioida vahingon suuruus. Tästä voidaan päätellä, että tyyppinen tietojen epäsymmetria oli unionin lainsäätäjälle ainoastaan yksi monista sivistä säätää tästä arviointimahdollisuudesta.

86. Vahingon konkreettinen määrittäminen voi nimittäin olla vaikeaa myös silloin, kun osapuolten välillä vallitsee tietojen symmetria. Tästä syystä arvioinnin tarkoituksena ei ole pelkästään tasoittaa osapuolen välistä tietoihin liittyvää eriarvoisuutta vaan pikemminkin poistaa vahingon määrittämiseen liittyvät todistelua koskevat vaikeudet.

87. Johdanto-osan 15 perustelukappaleessa sitä vastoin mainitaan osapuolten välinen tietojen epäsymmetria perusteena todisteiden esittämistä koskevien sääntöjen, joiden tarkoituksena on vähentää tätä epäsymmetriaa, käyttönotolle.

88. Direktiivin 2014/104 5 ja 6 artiklassa³³ säädetään, että kansalliset tuomioistuimet voivat määrätä kantajan, vastaajan, kolmannet osapuolet tai kilpailuviranomaiset esittämään todisteita. Sen 17 artiklan 1 kohdan mukaan vahingon suuruus voidaan arvioida siinä tapauksessa, että vahingon täsmällinen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa *käytettävissä olevien todisteiden pohjalta*.³⁴ Kyseinen säännös perustuu siten siihen oletukseen, että mahdollisuuksia määrätä osapuolet esittämään todisteita on jo käytetty ja vahingon

³³ Julkisasiamies Szpunarin näkemyksen mukaan kyse on menettelysäännöistä (ks. julkisasiamies Szpunarin ratkaisuehdotus PACCAR ym., C-163/21, EU:C:2022:286, 57 kohta ja RegioJet, C-57/21, EU:C:2022:363, 29 kohta). Jos unionin tuomioistuin yhtyy tähän näkemykseen, näiden säännösten kansallisia täytäntöönpanosäännöksiä voitaisiin siten soveltaa ajallisesti käsiteltävässä asiassa, ilman että tällä olisi merkitystä käsiteltävässä asiassa esitettävien perustelujen kannalta.

³⁴ Kursivointi tässä.

määrittäminen on tästä huolimatta käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa. Vahingon arvioiminen on siten toissijainen siihen nähden, että vahinko määritetään täsmällisesti todisteiden avulla.

89. Siinä, että vastaaja esittää todisteita – kun se ei tapahdu 5 artiklan mukaisen määräyksen johdosta vaan sen omasta aloitteesta –, on siten kyse ainoastaan yhdestä tavasta selvittää tosiseikat. Se ei näin ollen sulje pois sitä, että vahingon määrittäminen on tästä huolimatta käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa.

90. Ei myöskään voida yksioikoisesti katsoa, että mahdollisuus tutustua tietoihin, joihin vahinkoa koskeva vastaajan asiantuntijalausunto perustui, poistaa kokonaan osapuolten välisen tietojen epäsymmetrian. Myöskään tietojen symmetria ei tarkoittaisi sitä, ettei vahingon määrittäminen voisi olla käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa.

91. Ensinnäkin sen määrittämiseksi, missä määrin mahdollisuus tutustua kyseisiin tietoihin tosiasiallisesti vähentää tietojen epäsymmetriaa osapuolten välillä, on arvioitava tapauskohtaisesti tietojen käyttöön antamisen konkreettisia yksityiskohtia sekä näiden tietojen laajuutta ja merkitystä. Tämä voi esimerkiksi koskea sitä, annetaanko kantajan käyttöön lyhyessä ajassa erittäin suuri määrä tietoja vaikeasti tutustuttavissa muodoissa, missä määrin näitä tietoja voidaan hyödyntää jne.

92. Kantajien mukaan käyttöön antaminen koski käsiteltävässä asiassa ainoastaan tietoja, joita vastaaja käytti vahinkoja käsittelevän asiantuntijalausuntonsa laatimiseen. Kantajan asiantuntijoilla ei ollut mahdollisuutta pyytää muiden tietojen ilmaisemista. Lisäksi määräaika näihin tietoihin tutustumiselle oli melko lyhyt (ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin puhuu ”viikosta virka-aikana”, kantajat taas ”viidestä arkipäivästä aamupäivisin”). Tietoihin tutustuttaessa ei saanut tehdä jäljennöksiä tai käyttää kantajan sähköisiä laitteita. Kyseisiä tietoja ei myöskään sisällytetty oikeudenkäyntiasiakirjoihin, eikä ennakkoratkaisua pyytäneellä tuomioistuimella itsellään ollut mahdollisuutta tutustua niihin. Kantajan asiantuntijalla oli lyhyt aika, 10–15 päivää, laatia lausuntonsa tarvittaessa niiden tietojen perusteella, joihin hän oli tutustunut.

93. Kun otetaan lähtökohdaksi nämä seikat, jo tietojen käyttöön antamisen yksityiskohtien perusteella on vaikea kuvitella, että tällä toimenpiteellä on poistettu kokonaan tietojen epäsymmetria osapuolten välillä vahingon laskemisen osalta.

94. Siitä tosiseikasta, etteivät kantajat muuttaneet omaa asiantuntijalausuntoaan vastaajan tietoihin tutustumisen jälkeen, ei voida yksioikoisesti olettaa, etteivät kantajat pyrkineet kaikin tavoin määrittämään vahinkoa ja että tästä syystä ei voida katsoa, että vahingon määrittäminen oli käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa. On pikemminkin otettava huomioon tietojen merkitys sekä se tosiseikka, että kantajat ovat esittäneet teknisen lausunnon tuloksista, jotka oli saatu tutustumalla vastaajan tietoihin (ks. edellä 16 kohta).

95. Siten kantajan voidaan yleensä tosin odottaa mukauttavan vaatimuksiaan ja väitteitään vastaavasti menettelyn kuluessa saatujen tietojen perusteella. Jos nämä tiedot eivät kuitenkaan a priori sovellu vahingon täsmällisempään määrittämiseen, mikä kansallisen tuomioistuimen on todettava, kantajan ei myöskään voida edellyttää mukauttavan vaatimuksiaan. Kansallisen tuomioistuimen on arvioitava mahdollisten tietojen soveltuvuutta vahingon määrittämiseen tarvittaessa vastaavien lausuntojen avulla.

96. Toiseksi myöskään silloin, jos osapuolten välillä on tietojen symmetria, ei olisi mahdotonta tulla tästä huolimatta siihen tulokseen, että vahingon täsmällinen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta.

97. Tämä johtuu yksinkertaisesti toisinaan erittäin monimutkaisista tosiseikoista. Kartelliin osallistujatkaan eivät siten voi kaikeksi useimmiten arvioida varmasti, millä tasolla hinnat olisivat olleet, ellei kartellista olisi sovittu. Ne eivät etenkään voi tietää, missä määrin tietyt kilpailijat olisivat pystyneet leikkaamaan kustannuksia ja siten laskemaan hintoja täydessä kilpailupaineessa. Siinä tapauksessa myöskään ne eivät voisi esittää soveltuvia tietoja, joiden perusteella vahingon määrä voitaisiin määrittää ehdottomasti.

98. Edellä esitetystä seuraa, että vastaajan asiantuntijalausannon laatimisessa käytettyjen tietojen ilmaiseminen ei sulje pois sitä, että osapuolten välillä vallitsee edelleen tietojen epäsymmetria ja että vahingon täsmällinen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta.

b) Kanteen nostaminen ainoastaan yhtä kartelliin osallistujaa vastaan, joilta kartellin kohteena olevat tavarat ostettiin (kolmas ennakkoratkaisukysymys)

99. Kolmas kysymys koskee sitä, vaikuttaako se seikka, että kantaja on nostanut kanteensa ainoastaan yhtä kartelliin osallistuneista vastaan, joilta se on ostanut kartellin kohteena olevat tavarat, mahdollisuuden arvioida vahingon suuruus, ja jos, niin missä määrin,

100. Tältä osin on ensinnäkin selvennettävä, että tämän kysymyksen kohteena ei ole direktiivin 2014/104 yhteisvastuuta koskevan 11 artiklan tulkinta. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei nimittäin suinkaan kyseenalaista sitä, että kantajat voisivat nostaa kanteen Daimleria vastaan paitsi niiden kuorma-autojen osalta, jotka ne ovat ostaneet Daimlerilta, vaan myös niiden kuorma-autojen osalta, jotka ne ovat ostaneet muilta kartelliin osallistujilta.

101. Ainoastaan täydellisyyden vuoksi huomautettakoon, että periaate, jonka mukaan jokainen kartellista vahinkoa kärsinyt osapuoli voi nostaa vahingonkorvauskanteen jokaista kartelliin osallistujaa vastaan, sikäli kuin kyseiselle vahinkoa kärsineelle osapuolelle aiheutuneen vahingon ja kyseisen kartelliin osallistujan suorittaman rikkomisen välillä on syy-yhteys, seuraa joka tapauksessa jo unionin tuomioistuimen oikeuskäytännöstä. Tästä syystä se kodifioitiin ainoastaan toteavasti direktiivin 2014/104 11 artiklassa, ja sitä voidaan joka tapauksessa soveltaa käsiteltävässä asiassa (ks. edellä 37 kohta).

102. Kuten unionin tuomioistuin on äskettäin – direktiiviin 2014/104 viittaamatta – todennut, kilpailusääntöjen rikkominen merkitsee nimittäin lähtökohtaisesti sen tekijöiden yhteisvastuuta.³⁵ Tämä ilmenee myös jo tuomioista Kone ym. ja Otis Gesellschaft ym., joissa oli kyse muiden kuin kartellin jäsenten ylihinnoittelun mahdollistavasta kartellin vaikutuksesta vahinkoa kärsineiden osapuolten tai tukiviranomaisten nostamista kanteista ja joissa näillä osapuolilla tai viranomaisilla ei ollut suoria sopimussuhteita yhteenkään kartelliin osallistujaan eivätkä ne olleet ostaneet yhdeltäkään kartelliin osallistujalta suoraan kartellin kohteena olleita tavaroita.³⁶ Ei ole nähtävissä, miksi siinä tapauksessa, että kantaja on ostanut kartellin kohteena olevia tavaroita suoraan yhdeltä tai usealta kartelliin osallistujalta, sen oikeuden nostaa kanne

³⁵ Tuomio 29.7.2019, Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, 36 kohta). Unionin tuomioistuin on lisäksi katsonut, että direktiivin 2014/104 11 artikla ei koske niiden yksikköjen määrittämistä, joiden on korvattava vahinko, vaan vastuun jakamista mainittujen yksikköjen välillä (ks. tuomio 14.3.2019, Skanska Industrial Solutions ym., C-724/17, EU:C:2019:204, 34 kohta).

³⁶ Tuomio 5.6.2014, Kone ym. (C-557/12, EU:C:2014:1317) ja tuomio 12.12.2019, Otis Gesellschaft ym. (C-435/18, EU:C:2019:1069).

yhteisestä rikkomisesta aiheutuneen vahingon korvaamiseksi kaikkia tai myös vain tiettyjä kartelliin osallistujia vastaan pitäisi olla riippuvainen siitä, onko se ostanut tavarat yhdeltä tai usealta vastaajana olevalta kartelliin osallistujalta tai onko kyseinen vastaaja tai ovatko kyseiset vastaajat valmistaneet nämä tavarat.

103. Kolmas ennakkoratkaisukysymys kohdistuu siten pikemminkin menettelylliseen oikeudenmukaisuuteen Daimleriin nähden. Siinä tiedustellaan, onko mahdollista katsoa, että vallitsee tietojen epäsymmetria kantajien vahingoksi, ja arvioida vahingon suuruus, vaikka Daimler ei olekaan valmistanut ja myynyt kaikkia riidanalaisia kartellin kohteena olevia tavaroita. Siten Daimlerilla on nimittäin näiden tavaroiden osalta väistämättä käytettävissään vähemmän tietoja kuin muilla kartelliin osallistujilla. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin vaikuttaa tästä syystä epäilevän sitä, että se voi katsoa kyseessä olevan tilanne, jossa vallitsee tietojen epäsymmetria kantajien vahingoksi ja Daimlerin eduksi.

104. Myös tämän tilanteen osalta edellä 84–88 kohdassa todetusta kuitenkin ilmenee, että direktiivin 2014/104 17 artiklan 1 kohdan mukaan merkitystä on pelkästään sillä, onko vahingon täsmällinen määrittäminen käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta.

105. Tällaisessa tilanteessa on siten lähtökohtaisesti välttämätöntä tarvittaessa vaatia kolmansia osapuolia luovuttamaan tietoja direktiivin 5 artiklan 1 kohdan mukaisten tuomioistuimen määräysten avulla. Tällä suojataan myös vastaajien puolustautumisoikeuksia. Direktiivin 2014/104 5 artiklan 1 kohdassa nimittäin säädetään, että myös vastaaja voi vaatia kantajaa tai kolmansia osapuolia esittämään todisteita. Tässä yhteydessä toimivaltaisen tuomioistuimen on otettava huomioon vastaajan mahdollisten todisteita koskevien vaatimusten menestymismahdollisuudet, jotta nämä vaatimukset eivät johda siihen, että menettely viivästyy puhtaasti prosessitaktisista syistä.

106. Jos nämä mahdollisuudet todisteiden esittämiseen on käytetty, on kyseisen tuomioistuimen tehtävä tutkia, onko vahingon täsmällinen määrittäminen edelleen käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta ja arvioida vahingon suuruus.

107. Tapauksessa, jossa vastaaja ei ole valmistanut tai myynyt kaikkia asianomaisia kartellin kohteena olevia tavaroita, ei joka tapauksessa ole perusteltua olettaa automaattisesti, ettei osapuolten välillä vallitse tietojen epäsymmetriaa kantajan vahingoksi. Kuten ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin nimittäin itsekin huomauttaa, myös tällaisessa tapauksessa on katsottava, että kartelliin osallistujilla on yleisesti käytettävissään enemmän tietoja rikkomisesta ja sen vaikutuksista hintoihin kuin vahinkoa kärsineillä osapuolilla.

108. Kanteen nostamista ketä tahansa kartelliin osallistujaa vastaan koskevan oikeuden käyttämisestä ei myöskään saa koitua haittaa kantajalle siltä osin kuin arviointimahdollisuus suljettaisiin näin automaattisesti pois. Daimler väittää vastaavasti, että kantajat ovat tietoisesti luopuneet sellaisen tilanteen luomisesta, jossa kaikki vahingon suuruuden kannalta merkitykselliset tiedot olisivat käytettävissä. Kartellista vahinkoa kärsineiden osapuolten oikeus nostaa kanne kaikkia tai ainoastaan tiettyjä kartelliin osallistujia vastaan on kuitenkin kartellista aiheutuneiden vahinkojen korvaamista koskevan oikeuden tehokkaan täytäntöönpanon tärkeä osatekijä, eikä sitä saa rajoittaa perusteettomasti. Sitä on pikemminkin käytettävä noudattaen kaikkia asian kannalta merkityksellisiä periaatteita, joihin kuuluvat myös vastaajina olevien kartellin jäsenten puolustautumisoikeudet.

109. Se seikka, että kantaja on nostanut kanteen sellaista kartelliin osallistujaa vastaan, jolta se on ostanut ainoastaan osan riidanalaisista kartellin kohteena olevista tavaroista, ei siten estä vahingon arvioimista sen perusteella, että sen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa, sikäli kuin vastaajan vaatimuksesta on käytetty myös kaikkia lupaavia ja oikeasuhteisia mahdollisuuksia esittää todisteita sen eduksi.

c) Välipäätelmä

110. Edellä esitetystä seuraa, että direktiivin 2014/104 17 artiklan 1 kohdan mukainen vahingon suuruuden arviointi edellyttää, että kantajan todetaan kärsineen vahinkoa mutta vahingon täsmällinen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta. Jos vastaajan vaatimuksesta on käytetty kaikkia lupaavia ja oikeasuhteisia mahdollisuuksia esittää todisteita sen eduksi, nämä edellytykset voivat täytyä myös silloin, jos vastaaja on ilmaissut tiettyjä tietoja ja ainoastaan osa kartellin kohteena olevista tavaroista on ostettu siltä.

VI Ratkaisuehdotus

111. Edellä esitetyn perusteella ehdotan, että unionin tuomioistuin vastaa ennakkoratkaisukysymyksiin seuraavasti:

1. SEUT 101 artiklaa, luettuna yhdessä tehokkuusperiaatteen kanssa, on tulkittava siten, ettei se ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan tietyissä tapauksissa kantaja velvoitetaan korvaamaan puolet oikeudenkäyntikuluista myös silloin, jos se on voittanut asian osittain. Tämä edellyttää kuitenkin, että tätä lainsäädäntöä voidaan tulkita unionin oikeuden mukaisesti siten, että jos kantaja on hävinnyt asian osittain siksi, että vahingon määrittäminen on kohtuuttoman vaikeaa tai käytännössä mahdotonta, vastaaja velvoitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut kokonaisuudessaan tai vastaaja voidaan tapauksen mukaan velvoittaa korvaamaan ainakin kohtuullinen osa kantajan oikeudenkäyntikuluista.
2. Tietyistä säännöistä, joita sovelletaan jäsenvaltioiden ja Euroopan unionin kilpailuoikeuden säännösten rikkomisen johdosta kansallisen lainsäädännön nojalla nostettuihin vahingonkorvauskanteisiin, 26.11.2014 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2014/104/EU 17 artiklan 1 kohdan mukaan vahingon suuruuden arviointi edellyttää, että kantajan todetaan kärsineen vahinkoa mutta vahingon täsmällinen määrittäminen on käytännössä mahdotonta tai kohtuuttoman vaikeaa käytettävissä olevien todisteiden pohjalta. Jos vastaajan vaatimuksesta on käytetty kaikkia lupaavia ja oikeasuhteisia mahdollisuuksia esittää todisteita sen eduksi, nämä edellytykset voivat täytyä myös silloin, jos vastaaja on ilmaissut tiettyjä tietoja ja ainoastaan osa kartellin kohteena olevista tavaroista on ostettu siltä.